

Белік Лариса Степанівна

Національний університет «Одеська юридична академія»,

доцент кафедри криміналістики,

кандидат юридичних наук

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ОДЕРЖАННЯМ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

Злочини, пов'язані з отриманням неправомірної вигоди, належать до загального масиву злочинів, пов'язаних з корупцією та виокремлюються з них за групою ознак.

Злочини, пов'язані з отриманням неправомірної вигоди, окреслені наступними статтями Кримінального кодексу України: ст. 354 «Підкуп працівника підприємства, установи чи організації», ст. 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою», ст. 368² «Незаконне збагачення», ст. 368³ «Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми», ст. 368⁴ «Підкуп особи, яка надає публічні послуги», ст. 369 «Пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі», ст. 369² «Зловживання впливом» [1].

Аналізуючи причини високого рівня латентності та складності доказування обставин злочинів досліджуваної категорії Шепітько В.Ю. виділяє наступні: 1) специфічність характеру злочину, пов'язану з конфіденційністю спілкування двох осіб; 2) відсутність або недостатність традиційних слідів скоєння злочину; 3) одномоментністю та нетривалістю дій, що здійснюються під час передачі неправомірної вигоди; 4) завуальованістю та маскуванню предмету злочину; особливостями предмету доказування; 5) складнощами у фіксації дій осіб, що дають та приймають неправомірну вигод [7]. На нашу думку, до таких причин можливо додати специфічність суб'єкту отримання неправомірної вигоди, яка полягає у наявності у останнього різноманітних владних та службових

посадових повноважень, пов'язаних з цим додаткових прав та обов'язків цієї особи, а також те, що суб'єкти злочинів, пов'язаних з отриманням неправомірної вигоди, завдяки наявності певних вимог до осіб, що займають керуючі посади та проведеному певному відбору, зазвичай мають високий рівень освіти, досвід роботи, професійну підготовку та добре обізнані з особливостями функціонування установ та підприємств, на яких вони працюють.

Досліджуючи способи одержання неправомірної вигоди більшість науковців, узагальнюючи власні здобутки та роботи інших дослідників, виділяють два основних способи одержання неправомірної вигоди: *простий*, який полягає у безпосередньому отриманні предмета неправомірної вигоди, так би мовити «передавання з рук у руки» та *замаскований чи прихований*, який полягає у тому, що факт одержання неправомірної вигоди маскується під інші, зовні правомірні дії з боку особи яка надає, або яка отримує (а також посередника) неправомірну вигоду. Прикладом такого маскування (приховування) факту отримання неправомірної вигоди може бути придбання суб'єктом отримання неправомірної вигоди у особи, яка її дає, коштовної речі, наприклад квартири, дорогоцінностей, побутової техніки, за ціну, яка завідомо є значно дешевшою від ринкової, або виконання ремонтних робіт без проведення фактичної сплати за них та інші [2].

Визначаючи одержання неправомірної вигоди, як прийняття суб'єктом одержання неправомірної вигоди, неправомірної вигоди для себе чи третьої особи, законодавець декларує, що не має значення те, як цим суб'єктом було фактично використано предмет неправомірної вигоди. Дії щодо подальшого розпорядження прийнятим предметом неправомірної вигоди знаходяться за межами об'єктивної сторони досліджуваної категорії злочинів, тобто кримінальна відповідальність настає незалежно від того, коли саме було отримано неправомірну вигоду – до чи після вчинення певних дій, обумовлених

між тим хто дає та хто отримає неправомірну вигоду, коли саме проводилось це обумовлення, чи було таки дії взагалі вчинено та чи збиралась або намагалась ця особа вчиняти ці дії. Злочин, пов'язаний з отриманням неправомірної вигоди вважається закінченим з моменту прийняття суб'єктом отримання неправомірної вигоди хоча б частини такої вигоди. Якщо суб'єкт отримання неправомірної вигоди виконав певні дії, спрямовані на її отримання, але по незалежним від його волі причинам не зміг таку неправомірну вигоду отримати, то його дії мають бути кваліфіковані як замах на одержання неправомірної вигоди.

Окреслюючи межі визначення терміну предмет неправомірної вигоди, насамперед, звернемось до безпосереднього тлумачення терміну предмет, який новий тлумачний словник української мови визначає як:

- 1) будь-яке конкретне матеріальне явище, що сприймається органами чуття;
- 2) логічне поняття, що становить зміст думки, пізнання і т. ін.;
- 3) те, на що спрямована пізнавальна, творча, практична діяльність кого -, чого-небудь [3 с. 867].

Після внесення у 2013 році низки змін у законодавство України, присвячене протидії корупції та хабарництву, термін «хабар» було не тільки технічно замінено на термін «неправомірна вигода», але й було розширено предмет цього злочину, а саме додано до нього вигоди нематеріального чи не грошового характеру: неправомірна вигода – це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, *будь-які інші вигоди нематеріального чи не грошового характеру*, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав [4].

Після описаних нами вище змін у законодавстві України, присвяченому протидії корупції та хабарництву, *суб'єктом злочину, пов'язаного з отриманням*

неправомірної вигоди може бути не тільки службові особи, а й інші категорії громадян, а саме:

1) У статтях 368 та 368² Кримінального кодексу України суб'єктом злочину є *службові особи, службові особи, які займають відповідальне становище та службові особи, які займають особливо відповідальне становище* [1];

2) Суб'єктом злочинів, передбачених ч. 1 та 2 статті 368³, ч. 1 та 2 статті 368⁴, 354, 369 та 369² Кримінального кодексу України є загальний суб'єкт, тобто фізична осудна особа, якій на момент вчинення злочину виповнилося 16 років [1];

3) Суб'єктом злочинів, передбачених ч. 3 та 4 статті 368³ Кримінального кодексу України є службовій особі юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми [1];

4) Суб'єктом злочинів, передбачених ч. 3 та 4 статті 368⁴ Кримінального кодексу України є особи, які надають публічні послуги, до яких законодавець відносить аудиторів, нотаріусів, приватних виконавців, експертів, оцінювачів, третейських судій або інших осіб, які провадять професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, а також незалежних посередників чи арбітрів під час розгляду колективних трудових спорів [1];

5) Суб'єктом правопорушень, передбачених статтею 369³ Кримінального кодексу України є особи, зазначені в частині другій статті 17 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» [1].

Підсумовуючи вищенаведене можемо зробити висновок про те, що криміналістична характеристика злочинів, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, є важливою, динамічною та впорядкованою системою ознак наведеної категорії злочинів, чітке визначення та розуміння яких дозволить значно покращити статус та стан вирішення головних завдань, що

постають перед правоохоронними органами в частині протидії корупції та хабарництву.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.;
2. Шепітько В.Ю. Криміналістика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В.Ю. Шепітько.- К.: Ін Юре, 2010. – 496 с.
3. Новий тлумачний словник української мови том 2 К-П 200 000 слів, видання друге виправлене [Текст] / [уклад. : В. Яременко, О. Сліпущко.]. – К. : Аконіт, 2008. – 926 с.
4. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.